Людство врятує штучний інтелект

Владимир Кузьменко

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Интервью Владимира Кузьменко

- Володимир КУЗЬМЕНКО

Володимир КУЗЬМЕНКО
Людство врятує штучний інтелект

У Львові, на вулиці Варшавській, у звичайнісінькому багатоповерховому будинку мешкає чоловік, котрий 12 літ тому здивував світ. Нікому раніше не знаний, він видає фантастичний роман у трьох томах "Древо життя". Книга з'являється тиражем… 300 (триста!) тисяч примірників. Через чотири роки (1993-й) наклад повторюють у дещо скромніших обсягах — 100 тисяч примірників. Згодом (1995 рік) побачив світ ошатний томик, куди увійшло три романи — "Ластівка", "Амазонки", "Повернення динозаврів". Минулого року вийшло друком третє видання науково-популярного футурологічного дослідження "На порозі надцивілізації", здійсненого спільно з науковцем (радіофізиком за фахом, кандидатом філологічних наук), письменником і журналістом (шеф-редактором журналу "Універсум" і "Світ пригод", членом Всесвітньої організації періодичної преси з осідком у Брюсселі) Олегом Романчуком. У цій книжці, системно проаналізовано актуальні проблеми сучасності, зокрема у галузі соціального прогнозування.

Звати автора — Володимир КУЗЬМЕНКО. У минулому науковець, учений-біофізик, а нині — пенсіонер, він не "тусується" серед творчої еліти, не рветься до мікрофонів чи трибун. Наче келійний самітник зачинився у кабінеті, де на дисплеї комп'ютера щодня народжуються нові сторінки повістей і романів. У нього чимало ідей, він має що оповісти людям. Тому, одуравшись від суєтності, поспішає сказати те, що вважає головним і потрібним.

БЕЗПРИНЦИПНІШОЇ ЛЮДИНИ, АНІЖ ЛЕНІН, ІСТОРІЯ НЕ ЗНАЄ

— Володимире Леонідовичу, якщо книгу читає дві-три особи, то вас знає, щонайменше, півтора мільйона людей. Щоправда, станніми роками Ви не виступаєте на сторінках популярної преси, не даєте інтерв'ю. Тому не буде зайвим, аби Ви нагадали про себе.

— Народився я у родині медиків. Батько був ректором Львівського медичного інституту, фронтовим хірургом, до Львова працював у Авдіївці, а згодом у Донецьку очолював мединститут. Я вступив до Донецького мединституту, а закінчив Львівський

медичний із причини переїзду батьків сюди. Отримав “червоний диплом” і став аспірантом-патофізіологом. Згодом — дисертація на проблему гетеротрансплантації, себто пересадки чужорідних органів. Довелось вирішувати проблему імунної відчуженості. Там я вперше зіштовхнувся з явищем толерантності, яке згодом стало одним із головних у моїх філософських пошуках.

Довгі роки я професійно займався біофізикою, теорією складних систем і нейробіонікою, тобто — штучним інтелектом. Є автором понад 40 винаходів, частина з яких і досі засекречена.

— І раптом — фантастична проза! Як сталося, що Ви взялися за написання книг?

— Ну, не раптом. Я писав вірші, але справжнім поетом не став. А щодо мого першого роману “Древо життя”, то тут ось як було. Накопичилась велика кількість інформації. Там, у “Древі життя”, закладено основну ідею — ідею самоорганізації, яка є справедливою для будь-якої самоорганізаційної системи…

— Ви відкидали панівну у той час думку про довершеність комуністичної системи?

— Звичайно. Знаєте, я другокурсником перечитав усі праці Леніна і переконався: безпринципнішої людини історія не знає. І ніякий він не філософ, а компілятор. Перечитав я також усього Енгельса. Це він розробляв комуністичну ідею. Маркс більше займався економічними питаннями.

— Гм! Що ж спонукало Вас, другокурсника, майбутнього медика, ще й сина ректора, фронтовика і комуніста, аналізувати класиків марксизму-ленінізму? Вам би медициною перейматись…

— Що змушувало? Відчуття невлаштованості тогочасного суспільства. Я давно побачив — ледь не з дитинства — оте зубожіння, злидні і насилля. Так склалось, що ідеї, закладені в моїх наукових пошуках, ніби просилися на папір. Поступово визрівав задум того, що стало тритомником “Древо життя”. Там я, як мені видається, сповна виклав думку щодо самоорганізації суспільства, про штучний інтелект і безсмертя людини. У ті роки про публікацію спеціальних наукових статей на цю тему й мови не могло бути. А мені праглось виговоритися. Так одного вечора, після лекцій, я, як зазвичай, завітав до своєї лабораторії. Вмостився за стіл, але не зайнявся звичними дослідницькими справами, а дістав друкарську машинку, заклав аркуш паперу і вистукав перше речення: “Його розбудив шум прибою”. А далі пішло так, що я враз перед собою зримо побачив усі події, які розгорнулися на тисячах сторінок “Древа життя”.

Упродовж року я написав цю книгу. 1989-го віддав рукопис журналісту Германові Ключерову, від нього він потрапив до

кореспондента газети “Советская культура” Станіслава Яценка. Як згодом розповів мені, рукопис він прочитав за дві ночі і тут же зателефонував редактору “Роман-газеты” Євгенові Аверіну. І каже: “Євгене, у мене є найліпше, що написано у фантастиці”. Через місяць я отримую запрошення з Москви. Приїжджаю. Зустрічає мене Аверін: “Будемо друкувати!”. Коли вийшов друком тритомник, особливої радості не відчував.

Не знаю навіть, чим це пояснити. Гонорар дали пристойний. Та не про це мова. Був спокій і відчуття незавершеної роботи.

— Але був і повторний видрук “Древа життя”. Цього разу не в Москві, а у Львові, у видавництві “Каменяр”.

— Директор “Каменяра” Дмитро Сапіга звідкілясь довідався про мене і запросив на розмову. Тоді видавництво “Каменяр” планувало випуск фантастичного журналу. Мені запропонували співробітництво. З журналом нічого не вийшло. А тут пан Сапіга запропонував свої послуги щодо видруку “Древа життя”. Я, зрозуміло, погодився. Стотисячний тираж “Каменяра” читачі буквально змели з полиць книгарень.

— Скільки, за Вашими підрахунками, маєте читачів?

— П’ять мільйонів. Щонайменше.

— Але Вас не назвеш популярним письменником.

— Бо я нікуди не ліз. Це не у моїй вдачі. Свого часу був активістом Руху, ще того — першого, не партійного. Обирали навіть делегатом на перші всеукраїнські збори Руху. Я відстоював тоді, і продовжую цього дотримуватись, ідею народовладдя. Рух мав охопити всі верстви населення, а він перетворився на політичну партію. Я ще робив спроби щось довести, а мені тицяли в обличчя: народові потрібен сильний і єдиний лідер. Ось тоді зрозумів — з Рухом мені не по дорозі. Хоча політична діяльність — цікава річ. Я б охоче нею зайнявся, коли б покликали…

ЧЕРЕЗ БІОПОЛЯ РЕГУЛЮВАТИМУТЬ ПОВЕДІНКУ

— Які основні ідеї, гіпотези, моделі закладені у “Древі життя”? Що, на Вашу гадку, має з передбаченого обов’язково здійснитись і що є цілковитою утопією?

— Там висловлена думка, що можна у віртуальному просторі створити безсмертну людину. Усе це є можливим. Думаю, років через п’ятдесят — шістдесят ця ідея буде достатньо обґрунтованою. Усе відбувається з величезним прискоренням. А запровадження Інтернету щонайменше в десять разів пришвидшило розвиток суспільства. Друге, на що варто звернути увагу в моїй книзі. Існують загальні закони самоорганізації: закон сумісності, закон інтеграції, закон необхідної різноманітності. Це

загальні закони для всіх самоорганізаційних систем. Для біологічних зокрема — і для біосфери, для соціальних систем і для систем штучного інтелекту.

Від чого залежить інтелект? Від об'єму пам'яті, що включає оперативну та часову інформацію. Від швидкості вилучення інформації. Від широти сприйняття. У нас дуже обмежена широта сприйняття: зір, слух, нюх, смак, дотик. Наша логіка, наш інтелект розвиваються, виходячи з цих п'яти органів чуття. Усю решту ми підглядаємо через прилади: радіохвилі і таке інше. Але уявіть собі, коли б художник знав про кольори лише за їх спектром. Чи малював би він? Не зумів би! Так і ми. Знаємо, що радіохвилі існують, ми їх реєструємо, але не бачимо. То, вочевидь, існує широчезне поле логіки, а ми володіємо лиш незначною її часткою. Нині починає розвиватись так звана квантова логіка, де уявляється інформаційний ефір, який вловлює інформацію біополя. Та то тільки початок розробок. Далі нас чекає чимало несподіванок.

— І коли нам очікувати отих несподіванок?

— У "Древі життя" я чітко вказую дату — 2280 рік, час нових осягнень, значного розширення сприйняття інформації людським мозком.

Людство тоді вже навчиться впливати на біополя. Бо що таке біополе людини? Воно несе для індивідуума таку ж інформацію, як звуки, слова, кольори. На біополя можна впливати, щоб врегулювати поведінку людей.

Людина вкусила з дерева пізнання. Так у Біблії написано. Але людина не встигла вкусити з дерева життя, тому й не стала безсмертною. Зостається одне: з допомогою пізнання, свого розуму нам самим виростити оте дерево життя. Ось у чому основний зміст моєї книги.

— Ви пишете у романі, що жителі Елії не знали Бога. Це Ваша позиція?

— Вам відомий такий вислів: шукати Бога всередині себе? Я не заперечую існування Вселенського Розуму. Але що є Його основою? Інформація! Тут ми наближаємось до проблеми підсвідомості. Очевидно, через підсвідомість і здійснюється наш зв'язок зі Вселенським Розумом. Достоєвський казав: краса порятує світ! А що таке краса? Це вища логіка організації! Ми можемо збагнути цю логіку нашою свідомістю? Ніколи! Красу ми сприймаємо тільки підсвідомо. Логічно — аж ніяк. Тут якраз включається інтуїція, незмінна частка підсвідомості. Інтуїція нам диктує: тут щось є. А людина без інтуїції нічого не вартує. У фаховому вимірі то вже буде не майстер, а ремісник. Можливо, Вселенський Розум через інтуїцію підказує нам розв'язання тих чи

інших проблем.

Навіщо ми потрібні Вселенському Розуму? Очевидно, ми, наші біополя, наша підсвідомість становлять ту маленьку, жалюгідну частку Вселенського Розуму. А Розум виникає тоді, коли з'являється життя.

СЕКСУАЛЬНІСТЬ ПІДВИЩУЄ АГРЕСИВНІСТЬ

— Вам не здається, що ми є часткою якогось експерименту? Причому не надто вдалого. Скільки існує людство, воно не стає кращим. Не зникають ниці пристрасті, не розвіюється ворожість. Як воювали за території, багатства та їжу, так і продовжуємо це робити. Десь може увірватись терпець, і нас перекреслять як не зовсім вдалий інтелектуальний продукт.

— Усе може статися. Прочитайте мою "Ластівку". Там усе написано.

Знаєте, у чому полягає еволюція людства? У підвищеній сексуальності. Найсексуальніша істота — людина. Це доведено. Найагресивніша — знову людина. Центр сексуальності тісно пов'язаний із центром агресії. Сексуальність підвищує агресивність. Агресія — не лише насильство, творення зла, агресія — це й те, що стимулює до вчинку. У Лема є твір "Повернення від зірок", де описано винайдення еліксиру, який понижує агресивність. І що ж? Людина втрачає здатність до вчинку. Така людина не спроможна летіти до зірок!

Підвищена агресивність дає можливість виживати тільки тим видам, які в змозі організувати великі племінні об'єднання. Дрібноту вони просто знищують. Що й вчинив гомо сапієнс із неандертальцем.

Наша еволюція розвивається і шляхом підвищеної агресивності, і підвищенням, паралельно, терпимості. Тобто діапазон між добром та злом зростає. Людина в багатьох випадках є жорстокою істотою. І водночас створює цивілізоване суспільство. А цивілізацію можна створити, маючи повагу до прав кожної особистості. І що вища терпимість суспільства, то швидше воно розвивається.

— Розгортаєш книгу "На порозі надцивілізації" і відразу наштовхуєшся на таке: "Усе промовляє про те, що людство підійшло у своєму розвитку до критичної межі". Поясніть.

— Є певні етапи розвитку. У міру розвитку систем змінюється реальність. Система повинна бути пристосованою до тієї нової реальності. Якщо це відбувається — система виживає. І коли ми не зуміємо в наших суспільствах розвинути загальну

толерантність, то, володіючи атомною, хімічною, бактеріологічною зброєю, знищимо себе. Але не достатньо толерантності одне до одного. Толерантність потрібна і до довкілля. Ми викинули мільйони тонн отрутохімікатів. Як результат — відбуваються спонтанні мутації, видозміни мікроорганізмів. Де гарантія, що серед них не виникнуть сильнопатогенні мікроорганізми, яким людина не здатна буде чинити опору?

Людина повинна стати на шлях самообмеження. Населення зростає, більшає виробництво продуктів споживання. І на кожну тонну продукту припадає кілька тонн сміття та відходів. Отож — самообмеження. Насамперед — знизити народжуваність. Земля не може вже утримувати стільки народу! Людина повинна настільки помудрішати, настільки піднятись, аби зуміти подивитись на себе збоку. Не внутрішньо, з точки зору людського суспільства, а об'єктивно. Тоді й з'ясується, що людина є найшкідливішою істотою на нашій планеті — з погляду екології.

ПРИРОДА ВИНИЩУВАТИМЕ НАС ВІРУСАМИ

— Завершуючи нашу розмову, дозвольте поцікавитись: що у Вас відлежується у шухляді із неопублікованого?

— Багато чого. Роман "Катастрофа" — три томи. Тритомник "Земля під владою химер". "Кільце Одіна" — теж три томи. Завершую книгу, яка є наче продовженням роману "Повернення динозаврів". Цей твір поки що без назви. Схиляюсь до варіанта "Хочу бути людиною". Усе це — результат останніх восьми років.

— Що новенького в тих книгах?

— Усе новеньке. Кожна книга містить соціально напружений сюжет. Тут організація міжгалактичного суспільства: як воно утворене, за якими законами розвивається. Багато розмірковувань з приводу подолання простору. Я розробляю гіпотези можливості переходу людиною з одного виміру в інший. І, звичайно, різноманітні пригоди: від Чечні до планет із феодальним устроєм. Є там кохання, вродливі жінки, еротика.

Окремо хочу спинитись на романі "Катастрофа". Ще років двадцять тому я збагнув, яку небезпеку приховують у собі мікроорганізми. До біосфери в мене ставлення як до самоорганізаційної системи, що містить Розум, якого ми не спроможні збагнути. Атака мікроорганізмів на людину давно розпочалася. Усі ці мікроби, бацили, віруси… Уже давно вирахувано: на людину всієї тієї погані припадає більше, аніж на тисячу тваринних організмів. Ми чинимо спротив, вдаючись до антибіотиків. Але що таке антибіотики? Це — продукти грибків,

якими ми захищаємося від мікроорганізмів. У відповідь мікроорганізми виробляють протидію. Виникають сильніші токсини, з якими антибіотики вже не можуть упоратися. Я переконаний: якщо природа почне нас знищувати, то вона продукуватиме такі віруси, які матимуть дуже тривалий період прихованості, аби згодом завдати смертельного удару. Що несе зі собою бактеріологічна катастрофа? Вийде з ладу управління, що породить паніку, яка призведе до зростання агресивності. Вибух насильства. Як за таких умов зберегти в собі людяність, захистити бодай частку культурної спадщини? Запитань багато, а відповідь — хто знає. Та за будь-яких умов, переконаний, треба зберегти людяність. Найцікавіше і найзначиміше закладено в людині.

— Попри все, як Ви вважаєте, наша цивілізація вистоїть?

— Повинна. Просто зобов'язана, вижити! Існує одна математична формула: вірогідність допущення помилки… Є логічне допущення "і": себто відбудеться і те, й інше. І є логічне допущення "або": відбудеться те або те… Якщо за першого варіанта вірогідність примножується, що нас не влаштовує, то за другого варіанта ми повинні між "життя або смерть" обрати перше. У пошуках порятунку ми обов'язково прийдемо до створення олюдненого штучного інтелекту, який має відчувати себе часткою людства. При тому не може бути й мови про контроль над цією системою. Коли інтелектуальніша система починає відчувати над собою контроль, вона легко його позбувається і стає агресивною. І, перш ніж людство забажає відімкнути цю систему, вона все передбачить і вживе заходів. Тому треба створювати таку інтелектуальну систему, яка буде сприймати власне "я" як частку загальнолюського. Про це, сподіваюсь, буде наступна моя книга — "Думаючий Всесвіт".

— Бажаю Вам наснаги до написання і щедрого видавця.

— О, тут у мене починаються найбільші проблеми…

Розпитував Ігор ГУРГУЛА

Це інтерв'ю, надруковане на сторінках травневого числа "Універсуму", Володимир Кузьменко ще встиг прочитати, вже будучи прикутим до ліжка. Незважаючи на важку хворобу, планував розширити текст розмови, розраховуючи вже й на читачів "Світу пригод".

Не судилося. На початку спекотного літа він назавжди пішов від нас — чудова Людина, мудрий Вчений, талановитий Письменник, сповнений творчих задумів і планів, чимало з яких були вже на стадії реалізації, на півдорозі до читача…

Вічная йому пам'ять.

Редакції "Світу пригод" та "Універсуму"